

Den grønlandske skoles udvikling

Af MIKAEL GAM

Fhv. minister for Grønland *Mikael Gam* har siden 1925 arbejdet med opbygning og udvikling af skolevæsenet i Grønland, bl. a. som seminarielærer, efterskoleforstander, skolekonsulent for Nordgrønland, fra 1950-60 som skoledirektør for Grønland, minister for Grønland 1960-64. Han har skrevet en række artikler om grønlandske skoleforhold, men denne artikel er den første, hvori han giver en samlet fremstilling af den grønlandske skoles udvikling.

I 1721-1905

Længere end til 1721 kan man af gode grunde ikke gå tilbage i historien ved en gennemgang af den grønlandske skoles udvikling.

Både for *Hans Egede* og hans efterfølgere i missionsarbejdet i Grønland var det naturligvis afgørende vigtigt hurtigst muligt at få lært så mange som muligt at læse. Det måtte simpelthen være betingelsen for videreførelse af missionsarbejdet. At dette arbejde måtte blive vanskeligt, er indlysende, ikke mindst når det betænkes, at de samme missionærer først skulle skabe et grønlandsk skriftsprog og i øvrigt selv sætte sig ind i sproget udelukkende ad mundtlig vej.

Missionskollegiet i København, som udsendte *Hans Egedes* efterfølgere, medsendte ingen skoleplan. I deres instruks stod dog, at hvis det var muligt, skulle de lære de unge grønlandere at læse og skrive. Missionærerne kunne derfor indrette undervisningen, som de ville, og »det kan siges, at vist ingen udviste forsømmelighed i den retning«, hed det i en beretning.

I begyndelsen var der kun tale om læsning og kristendomskundskab. I midten af det 18. århundrede, altså kort efter at *Hans Egede* i 1736 havde forladt Grønland, rekvirerede en missionær »tavler og papir til skriveundervisning«, men egentlig skriveundervisning blev først langt senere almindelig. Der var i 1766 34 skolebørn i Jakobshavn og 10 år senere det dobbelte antal. I Cloushavn var der i 1760'erne »jevnlige fra 40 til 50 skolebørn og derover«. Det var almindeligt, at børnene sådanne steder kunne læse ved det 10.-12. år. Læselysten var stor. Således fortælles, at der i Frederikshåb i 1765 uddeltes 30 salmebøger, men 30 drenge og piger, der kunne læse, stod skuffede tilbage uden bog«. I 1798 hedder det i den civile administrationschefs, inspektørens, indberetning: »Medens ikke en af de herrnhutiske grønlandere kan læse

skrift og kun meget få i bog, kan alle af den danske mission læse i bog, og en stor del skrive forståeligt.« Hermhuterne var udsendte af »Brødreminigheden« i 1733 og forlod Grønland i 1900. Der er endnu steder, der bygnings- og havemæssigt tydeligt bærer præg af denne missions timelige virksomhed, men dens egentlige missionsarbejde viste sig ikke særlig resultatrigt.

Undervisningsmidlerne måtte de danske missionærer selv fremskaffe. Som læsebog anvendtes Luthers katekismus meget, og den og ABC'en kom i flere udgaver. Men ellers kneb det naturligvis stærkt med fremskaffelse af trykte lærebøger, skønt de enkelte missionærer gjorde, hvad de kunne for at fremskaffe sådanne. Det havde til følge, at »hver Colonie havde sine besynderlige (særlige) lærebøger«. – De første rigtige skoler oprettedes i Godthåb og Christianshåb. Senere kom der skoler i Jakobshavn og Claushavn. Men i øvrigt var det endnu uhyre beskedent, hvad missionskollegiet ofrede på skolen, så missionærerne måtte ofte selv opføre tarvelige skolehuse på egen bekostning.

Missionærerne var klare over, at skulle der komme rigtig gang i undervisningen, måtte der uddannes grønlandske lærere (kateketer). Man forsøgte da også med enkelte af missionærer nødtørftigt uddannede, men resultatet deraf var ikke heldigt, da det viste sig, at disse de første grønlandske kateketer ikke kunne virke selvstændigt. Man gik derefter over til at anvende danske kateketer. Det var ikke fuldt uddannede folk, men drenge fra Vajsenhuset, som på grund af deres unge alder skulle have gode betingelser for at lære det svære grønlandske sprog, og det lykkedes da også på denne måde at få nogle gode kateketer ind i skolearbejdet. Men det var jo grønlændere, man helst skulle have, og allerede i 1784 var der lagt en detaljeret plan for uddannelse af kateketer. En læreanstalt skulle opføres i nærheden af Julianehåb. Imidlertid døde den missionær, der skulle lede skolen, pludseligt, og planen blev henlagt for først 60 år senere at blive taget frem igen, men da blev det i Godthåb, seminariet kom til at ligge.

Både Hans Egede og hans sønner *Poul* og *Niels* fik stor betydning for den grønlandske skoles udvikling, og missionærerne, der fulgte efter dem, tog også med iver og interesse skoleundervisning op. Men det er dog først med den kendte og stærke personlighed, *Jørgen Sverdrup*, at et særlig betydningsfuldt skridt bliver taget til udbygning af en

grønlandsk skole. Sverdrup virkede i Grønland i mange år, som missionær i Jakobshavn. Han giftede sig grønlandsk og talte sproget perfekt. Han brød med princippet danske kateketer, idet han rigtigt indså, at en virkelig grønlandsk skole måtte opbygges med grønlandske kateketer som lærere. Derfor oprettede Sverdrup en kateketskole i Jakobshavn. Under Grønlands afspærring fra Danmark under Napoleonskrigene var han i nogle år provst for hele Grønland, og han gjorde da forsøg på at få igangsat en højere undervisning, men krigen i Europa forhindrede dette. Det blev først i 1845, at en sådan »højere« undervisning kunne etableres i Grønland. Men der blev da til gengæld på én gang oprettet 2 seminarier, et i Godthåb og et i Jakobshavn. I 1856 kunne den anden forstander i Godthåb, *C. E. Janssen* skrive: »Så godt som hele befolkningen i Grønland kan læse og skrive, men regning har de ikke brug for, mener de selv« (!).

Seminarieret i Godthåb havde en nok så rolig udvikling som det i Jakobshavn. I 1860'erne var Jakobshavn dog nærmest foran Godthåb derved, at forstanderen, missionær *Nissen*, indførte *undervisning i dansk*. Fra 1875 til 1901 var Jakobshavn seminarium nedlagt, blev genoprettet, men i 1905 blev det endeligt nedlagt. – Af senere seminarieforsandere i Godthåb i årene op til 1905 skal nævnes »*Gamle Balle*«: *Nikolaj Edinger Balle*, som ledede seminarieret i 30 år. Han var en åndelig meget myndig og dybt kristelig personlighed, hvis indflydelse på de unge grønlandske kateketer kunne mærkes langt ind i vort århundrede.

Den store administrator og videnskabsmand, »Grønlændernes sande ven«, *H. J. Rink*, som virkede i Grønland fra 1852 til 1868, var også meget skoleinteressert, og han ønskede dansk indført i undervisningen. Han håbede, at »den opdragende side af skolegangen måtte modarbejde den medfødte grønlandske generthed«.

Herrnhuterne gjorde ellers ikke meget ud af det skolemæssige, men et stort skridt tog de, da de oprettede en kateketskole ved deres missions hovedstation. »*Ny Herrnhut*«, lidt uden for Godthåb. – I stedets solide hovedbygning har i dag *Grønlands Landsmuseum* til huse. Især så det ud til at være et stort skridt, da de samtidig antog *Samuel Kleinschmidt* som leder og lærer ved denne skole. Men netop derved kom herrnhuterne mod deres vilje til at gøre den danske missions skolevæsen en stor tjeneste, idet Kleinschmidt ret snart på grund af en

konflikt med hermhuterne forlod dem og straks blev knyttet til seminariet i Godthåb, hvor han virkede fra 1859 til 1886 som lærer. Han fik derigennem den største betydning, både ved sin påvirkning af eleverne og især ved sit grundlæggende arbejde med at sætte det grønlandske sprogs grammatik i system. Hans grønlandske grammatik er et videnskabeligt arbejde, der tåler sammenligning med andre store sprogforskeres arbejder med hensyn til at finde ind til fjerne sprogs hemmeligheder. Desuden udarbejdede Kleinschmidt en række lærebøger og fik dem trykt på eget håndtrykkeri.

Samtidig med Kleinschmidt var der ved seminariet en anden fremragende lærer, *Rasmus Berthelsen*, der alene som digter og komponist til den meget stemningsfulde julehymne »Gûterput kutsingnermio« (Vor Gud i det høje) har sit navn indskrevet i Grønlands historie. Når den synges flerstemmigt og uden musikledsagelse i kirken i Godthåb ved juletid, gribes man af en forunderlig stemning, der er noget helt for sig selv. Rasmus Berthelsen var den første grønlander, der fik en større uddannelse i Danmark. – Kleinschmidts indsats på det sproglige og Berthelsens og Balles på andre områder fik langtrækkende betydning, og seminariet havde med disse tre store lærere en levende periode i slutningen af forrige århundrede. Kleinschmidt døde i 1886, de to andre adskillige år senere, Balle i slutningen af 1900 og Berthelsen i begyndelsen af 1901, med kun et par måneders mellemrum. Det fortælles, at »den sidste nat N. E. Balle levede, sad alle seminarieelever inde i deres klasseværelser, hver på sin plads – ganske stille – ingen sagde noget, men alle vidste, at det gik mod døden«.

II 1905-1925

Grønlands kirke og skole var endnu ved sidste århundredskifte ikke ved lov nærmere bestemte. I 1905 kom det første grønlandske lovforslag overhovedet til behandling i rigsdagen. Det var forslag til »Lov om kirke- og skolevæsenet i Grønland«. Fra 1. april samme år blev loven gældende, og den blev en milepæl i lovgivningen om Grønland. Med denne lovs vedtagelse blev det nemlig for første gang fastslået, at rigsdagens medvirken i grønlandske anliggender måtte være en selvfølge. Hidtil havde »direktoratet« og »missionskollegiet« udstedt de bestemmelser, der skulle gælde i Grønland.

En stærk personlighed havde i denne forbindelse allerede gjort sig

gældende i skole og kirke. Han satte nu også sit stempel på den nye lovs tilblivelse ved at medvirke ved dens affattelse, og senere var han som provst og seminarieforsøger i allerhøjeste grad med til at føre loven ud i livet. – Det var den unge danske præst, *C. W. Schultz-Lorentzen*. Hidtil havde seminarieundervisningen – som i sin tid her i Danmark – fundet sted under beskedne ydre forhold i præsteboligen. Der var kun 2 tre-årige klasser med indtil 6 elever i hver. Nu opførtes 1906-07 det efter grønlandske forhold meget store og ret moderne seminarium, der lige til i dag har været Grønlands »Storskole«. Der var stadig kun 2 tre-årige klasser, men nu med en snes elever i hver, altså en 3-4 gange så mange som før. Nye fag som naturfag og gymnastik indførtes, og Schultz-Lorentzen kastede sig med stor energi over opgaven med ledelsen af det nye seminarium og gik ikke af vejen for selv at undervise i næsten ethvert fag. Hans store sprogbegavelse kom ham i høj grad til hjælp. Han beherskede grønlandsk fuldt ud og blev naturligt lektor i grønlandsk henede, en stilling, der var forbundet med konsulenttjeneste for Grønlands Styrelse i grønlandske kirke- og skolespørgsmål. Han underviste bl. a. de unge teologistuderende, der agtede sig til Grønland som præster, i det grønlandske sprog.

I en artikel om Grønlands skole er *C. W. Schultz-Lorentzen's* navn en selvfølge. Han er »det rigtige seminariums fader«. Hans kendskab til grønlandsk mentalitet var betydelig, og han trængte dybt ind i sin forståelse af grønlænderne. Hans lille bog »Det grønlandske folk og folkesind« står den dag i dag som en af de mest forstående analyser af den grønlandske psyke.

III 1925-1950

I årene 1920-21 gennemgik en større kommission alle grønlandske samfundsspørgsmål. Det var første gang, grønlændere var medlemmer af en Grønlandskommission. Der kom en diger lov ud af arbejdet »*Loven om Grønlands Styrelse af 1925*«. Det var også første gang, der var lovgivet om alle grønlandske forhold. Loven fik på alle områder betydning for de næste 25 års grønlandsarbejde, som jo stadig var på *kolonibasis*. Den rolige udvikling i disse år, som man ikke altid herhjemme har villet anerkende som en udvikling overhovedet, var med

til at lægge fundamentet for den senere store udviklingsperiode, som fulgte efter nyordningen i 1950.

Også på skolens område fik loven stor betydning, større end man i almindelighed er klar over. Blandt andet – og det var særdeles vigtigt – fik langt flere unge end hidtil mulighed for at få en videre boglig uddannelse, end børneskolen kunne give. Af ganske særlig betydning var det, at *dansk blev obligatorisk fag i børneskolen* – et meget betydningsfuldt skridt dengang, men som ikke lyder af meget i dag.

De vigtigste punkter i lovafsnittet om skolen var følgende: *Den grønlandske børneskole* står under ledelse af præsterne. 7 års skolegang er obligatorisk – altså *skolepligt* (mod undervisningspligt nu). Der skal undervises i de almindelige fag samt *dansk*, og der skal oprettes 4 såkaldte »*efterskoler*«, eksamenskostskoler med et 2-årigt kursus og hver med ca. 20 elever i 14-16 års alderen. Ved udgangen af disse skoler er elevernes kundskaber på højde med danske børns ved udgangen af 7. klasse i folkeskolen. Som noget ganske nyt blev der optaget enkelte *piger*. Senere indrettedes den ene af de fire efterskoler som en ren pigeskole, der optog elever fra hele landet. Og det var noget meget betydningsfuldt, der skete, da en undervisning, der lå over børneskolens, også kunne tilbydes piger. Der var sket en udvikling, siden en mor i Godthåb nogle år før sagde ved *Grønlands første forældremøde*: »Hvorfor skal piger overhovedet lære at regne? Det får de jo aldrig brug for.« –

Seminarieret i Godthåb blev udvidet med en såkaldt »Højskole«, et 2-årigt videregående kursus ovenpå efterskolen. Man kunne gå videre i andre 2 år på seminariet eller gå fra højskolen ud i det praktiske liv. Højskolen var nærmest en modificeret form for realskole. Seminariet uddannede eleverne til både lærer og »præst«, begge dele i én person: *Kateketen*, der må prædike og udføre visse kirkelige handlinger som dåb og begravelse. Undervisningen på højskole og seminarium gik mere og mere over til at foregå på dansk. De »religiøse« fag havde på seminariet en fremtrædende placering på skemaet af hensyn til elevernes dobbeltuddannelse.

Efteruddannelse i Danmark kunne finde sted enten efter højskolen eller seminariet. Elever fra seminariet kom som hovedregel på danske seminarier, og enkelte fik præsteuddannelse, blev dog ikke cand. theol'ere. Kun en 3-4 elever fik hvert andet år chancen for danmarksuddannelse.

Overtilsynet med den grønlandske skoles forskellige former skulle foretages af *landsfogden*, *provsten* og *skoleinspektøren* – den sidstnævnte et nyt begreb, undfanget i kommissionen, vedtaget i loven, men blev i øvrigt aldrig til noget. Denne dødfødte øverste skolemand har sin egen historie, som bør medtages i denne forbindelse.

Man gik langsomt og forsigtigt frem med at føre skoleafsnittet i den nye lov ud i livet, og det skyldtes navnlig to forhold. Fra konservativt indstillede side var man ængstelig for, at kravet om dansk som obligatorisk fag i børneskolen kunne fremkalde en vis reaktion fra grønlandsk »national« side, hvis der blev drevet for hårdt på med danskundervisningen. Og reaktionære inden for den grønlandske kirke mente, at lovbestemmelsen om, at en *skolemand* skulle stå i spidsen for skolens ledelse, kunne sprænge kirke og skole fra hinanden. – Det lykkedes for visse kredse inden for kirken at få denne skoleinspektør »kvalt«, før han overhovedet kom til verden. Han blev afløst af 3 *skolekonsulenter* med den funktion på rejser at være *rådgivende* i undervisningen for præster og kateketer. På denne måde lykkedes det at få udskudt den grønlandske skoles »frigørelse« i 25 år. Først med skoleloven af 1950 fik skolen den selvstændige status, der var udsigt til i 1925. – Det var dog ikke alle præster, der i 1925-30 var imod adskillelse af kirke og skole. Der var to, der arbejdede for skolens frigørelse: Provst *Knud Balle* (søn af »Gamle Balle«), og den unge, nye seminarieførstander, pastor *Aage Bugge*. Begge gik tillige stærkt ind for, at så meget dansk som muligt indførtes i undervisningen. Men de var altså et lille mindretal.

Udviklingen på skolens område kunne vel nok have gået noget hurtigere, hvis skolen allerede i 1925 var blevet selvstændig, men måske det alligevel var det bedste, at skolen fik disse ekstra år at vokse i, så adskillelsen blev let at overstå. Det »slemme«, man havde forestillet sig ville blive følgen af en adskillelse, blev borte i 1950. Der var ingen gnidninger. Tiden var nu moden dertil. Men det betød måske nok en langsommere udvikling, end hvis en skolemand tidligere var trådt til.

IV 1950-1960

Under den anden verdenskrig voksede der i Grønland under afspærringen fra »moderlandet« et nyt syn på udviklingen frem. Det var ikke en bevægelse bort fra Danmark, tværtimod. Det var en forståelse

for, at udviklingen kunne komme ind i et andet tempo, hvis den teknik, der f. eks. anvendtes af amerikanerne ved anlæggelse af flyvepladser med videre i Grønland, blev sat ind i fredens tjeneste. Hvad der rørte sig i Grønland, kom efter krigen frem i form af krav til den danske regering om en ny kurs og en forstærket udvikling. Dette blev fremsat over for statsminister *Hans Hedtoft* i 1948 i Godthåb. Landsrådets ønske om nedsættelse af en kommission til at gennemarbejde alle grønlandske spørgsmål blev omgående imødekommet, og få måneder senere nedsattes »*Den store Grønlandskommission af 1948*«, og i et helt ualmindelig hurtigt tempo for en kommission var den igennem hele stoffet på 15 måneder og fremlagde en række grundige betænkninger og tilsvarende lovforslag. Der var den nydannelse, at hvert område fik sin egen lov. Disse love blev det grundlag, som »*Nyordningen af 1950*« hviler på.

Ifølge »*Loven om skolevæsenet i Grønland*« af 1950 stod en *skoledirektion* i spidsen for skolevæsenet. Dens medlemmer var *landshøvdingen* (formand), *provsten* (repræsenterende kirken) og *skoledirektøren* (forretningsførende). – Byskolerne og de tilhørende distrikter var hidtil blevet ledet af præsterne. De fik nu en lærer som *skoleleder*. Nogle år efter 1950 blev der oprettet en række stillinger som *skoleinspektør* ved de største skoler. Ved de mellemstore skoler var der en *skoledistriktsleder*. *Viceskoleinspektør*- og *overlærerembeder* er efterhånden oprettet i samme forhold som i Danmark. Udover dette blev der i 50'erne indført en ordning med *skoleudvalg*, *forældrerepræsentanter* og *lærerråd*.

Den »højere« undervisning blev helt lagt om. En *realskole* blev oprettet i Godthåb, med den gamle 4-årige præliminærskole i Danmark som mønster. Denne ordning ville egne sig bedst en tid, indtil eleverne kunne møde med bedre forkundskaber, som erhvervedes på *efterskolerne*, idet disse foreløbig bevarede (de er nu alle nedlagte). – Det var en lang vej frem til *realeksamen*. Eleverne blev 20-21 år gamle. Men det var vilkårene, og sammenlignet med det hidtidige var det alligevel en stor fremgang. Grønlandsk var et fag på realskolen, men *dansk var undervisnings sproget* i alle andre fag, som var de samme som hernede. Men de grønlandske realskoleelever har altså et fag mere, grønlandsk, og tillige må de igennem alle de andre fag på et fremmedsprog, dansk.

Efter nyordningen skulle *seminarieuddannelsen* bygge på realeksamen og være 2-årig, men selv med dette korte åremål på seminariet blev det alligevel en lang læsevej at gå fra 1. klasse i børneskolen, til man gik ud fra seminariet, ca. 15 år, og da det for nogles vedkommende tilmed kunne blive en skolegang på et og samme sted (Godthåb), så er det forståeligt, at en vis læsetræthed kunne spores. Dette mærkedes særlig på seminariet, hvor tilgangen af elever var for ringe. Det var imidlertid ikke let at skære noget af tiden væk. Skulle flere elever kunne trækkes til, måtte selve undervisningen, uddannelsesmåden, gøres tiltrækkende. Et udvalg udarbejdede en »ideal« læreruddannelsesplan for et 2-årigt kursus. Realeksamen gik ind som en slags første del. Religion og pædagogik, psykologi og metodik, praktik og en række praktiske kurser, nogle obligatoriske, andre frivillige, gik ind på seminariets skema. Det var en uddannelse, der tog sigte på de særlige grønlandske krav til lærergerningen. Det var frivilligt, om man ville have den specielle kateketuddannelse som tillægseksamen. – Men desværre holdt denne »idealplan« ikke! Tilgangen af elever svigtede i nogen grad. De følte sig som andenklassens lærere, sammenlignet med danmarksuddannede, og et vanskeligt lønspørgsmål kom tilmed ind i billedet.

Der måtte igen tænkes på en ny form for læreruddannelse, og en sådan blev udarbejdet i begyndelsen af 60'erne. En 4-årig uddannelse som i Danmark blev indført. En dimittent fra Godthåb seminarium skal blot, hvis han ønsker ansættelse i folkeskolen hernede, gennemgå et kursus i dansk på Danmarks Lærerhøjskole. Adgangsbetingelser til det grønlandske seminarium er enten realeksamen eller et 2-årigt forberedelseskursus. Det ene af de 4 år skal en klasse tilbringe i Danmark, hvor eleverne fordeles med et par på hvert seminarium. Dette danmarksoophold er en del af uddannelsen og ikke den mindst betydningsfulde, fordi eleverne virkelig får mulighed for at lære daglig dansk, for at lære danske samfundsforhold at kende og for at knytte venskabsforbindelser.

Det første hold, som er uddannet efter »*Lov om læreruddannelse i Grønland*« af 1964 bliver dimitteret i år. Det er kun en 6-7 lærere. De følgende hold er dog lidt større, men også alt for små. Der vil derfor i uoverskuelig tid være en akut mangel på grønlandske lærere. Mangelen vil endda nærmest blive mere følelig i de kommende år, bl. a. også fordi børnetallet er så stærkt stigende. Dette medfører, at

Midt i billedet: Skolen i Julianehåb

der må sendes endnu flere *danske lærere* ud, så antallet på ca. 400 i år næsten må fordobles i den næste halve snes år. – Det er virkelig et spring fra 1925-28, hvor denne artikels forfatter var den eneste danske lærer i Grønland. For at afhjælpe mangelen på grønlandske lærere er det nu atter under overvejelse at søge frem til en ny form for læreruddannelse. Spørgsmålet er vigtigt – ikke alene for skolen, men også for om grønlandsk sprog og kultur skal kunne overleve.

I den politiske gæringstid i Grønland efter anden verdenskrig var ikke mindst skolen inddraget i debatten. Denne debat drejede sig især om at få oplysnings- og uddannelsesniveaet hævet, bl. a. ved at det danske sprog fik en stærkere placering, ikke blot som fag, men også som undervisningssprog. Den traditionelle form for danskundervis-

ning gav ikke det ønskede resultat, hvilket først ville være tilfældet, hvis man med rette kunne sige, at grønlænderne var godt på vej til at blive *dobbeltsprogede*. – Men hvordan kunne man få mere effektivitet ind i danskundervisningen? – Efter mange overvejelser fandt man frem til en ret radikal ordning. Den gik ud på, at børnene fra og med 3. skoleår skulle deles i et a- og et b-hold. a'erne skulle op gennem klasserne fortsætte med de almindelige skolefag på *grønlandsk* og kun have dansk som fag, medens b'erne klasse for klasse skulle have flere og flere fag på *dansk*. Religion, grønlandsk og eventuelt historie skulle dog altid foregå på grønlandsk. Skolen skulle foretage delingen af børnene, men forældrene kunne efter ønske få deres børn på a-holdet. Det er der ingen, der har ønsket! – Selve ordningen viste sig fremgangsrig for b-børnene. Her kunne danske lærere gøre fuld indsats. Men det gik ud over a-holdet. Der savnedes i denne klasse det inspirerende islæt af kvikke børn – samme erfaring som man gjorde i den frie mellemskole i Danmark. – Det blev foreløbig kun 4 skoler, der blev *a-b-skoler*, Julianehåb, Godthåb, Holsteinsborg og Egedesminde. Det krævede både lokaler nok og et børnetal, der var stort nok til deling. Derfor kom først efterhånden flere af de største skoler med ind under ordningen. Disse »a-b-skoler« er nu nedlagte.

I slutningen af 50'erne fremsatte en skoleleder et forslag til et forsøg med hensyn til at effektivisere danskundervisningen. Forslaget var så radikalt, at det gik ud på at stryge grønlandsk helt det første skoleår og udelukkende anvende dansk. De små børn ville utvivlsomt have lettere ved at tilegne sig det danske sprog end de store. Det skulle være frivilligt, om forældrene ville have deres børn i den dansksprogede klasse. Grønlandsk skulle først indføres i det andet skoleår. I 1959-60 blev et sådant forsøg gjort i Frederikshåb, og for kontrollens skyld blev et lignende forsøg gennemført i Godthåb samtidig. Der var stor interesse for forsøget fra forældrenes side, og det faldt i det hele taget heldigt ud. Hen imod slutningen af forsøgsåret kom der forslag fra forældre gående ud på, at man udvidede forsøget til 2 år, og dette blev godkendt. – I 60'erne bredte ordningen sig til alle større skoler, bl. a. også fordi det kunne lette på den alvorlige mangel på grønlandssprogede lærere. Selvfølgelig lød der ængstelige røster i bekymring for det grønlandske sprogs stilling i skolen, men så tydeligt viste fordelene sig at være ved anvendelsen af så meget dansk i de yngste klasser, at flertallet af forældrene ønskede forsøget gjort til en permanent ordning.

og som sådan sat ind i en ny skolelov, som der var stærk optræk til snart ville komme. Et lille »teknisk« spørgsmål kom ind i forsøget, nemlig dette, at det formodedes, at det på grund af de lange grønlandske ord måtte være lettere for de små at lære at læse de korte danske ord, og det skønnedes, at kunne børnene først »læseteknikken«, så ville de forholdsvis hurtigere kunne lære at læse grønlandsk. – Det viste sig også at være tilfældet. Prøver viste, at de børn, der først fra 3. skoleår fik grønlandsk, i løbet af de sidste 5 skoleår kom op på samme niveau i grønlandsk som de, der havde haft grønlandsk gennem alle skoleårene. Dette havde selvfølgelig også i nogen grad sin begrundelse i, at de »danksprogede« som regel var de bedst begavede. Spørgsmålet er naturligvis, om der så på anden måde gik noget tabt for dem, da de ikke fik orientering i f. eks. anskuelsesfag på deres modersmål. Om danskundskaberne var der ingen tvivl. De blev stærkt forøgede.

V 1960-1968

I 1962 oprettedes »Uddannelsesrådet for Grønland« i Ministeriet for Grønland. Dette råds medlemmer kommer fra Grønlandsministeriet og de ministerier, der nu har med grønlandske uddannelsesområder at gøre: undervisnings-, kirke-, handels- og arbejdsministeriet, samt særligt sagkyndige fra visse organisationer og råd. Skoledirektøren er også medlem, ligesom der er en repræsentant for de unge studerende grønlandere hernede. Rådet behandler især de principielle uddannelsesspørgsmål.

En af de senere store opgaver, uddannelsesrådet har beskæftiget sig med, var et forslag fra skoledirektionen til en ny skolelov for Grønland. I 1967 blev denne lov vedtaget i folketinget efter at den i to samlinger var blevet behandlet to gange i både landsråd og folke-ting. Lovens navn er »Lov af 10. maj 1967 om skolevæsenet i Grønland«. – Hovedpunkterne i loven er følgende: For første gang benævnes den grønlandske skole »Folkeskolen«. Hidtil havde det heddet »børneskolen«. Det er stadig en ren *statsskole*, der består af en 7-årig *hovedskole*, der kan videreføres med 8., 9. og eventuelt 10. klasser samt med en 2-årig *forberedelsesskole* til en 3-årig *realafdeling*. Alle disse videregående klasser kan også oprettes på *kostskoler*, hvortil elever fra distrikternes småskoler har fortrinnsret. Opholdet på alle kostskoler og lignende er gratis. Hvis forældre til mindst 10 børn

under den undervisningspligtige alder ønsker det, og lærere og lokaler forefindes dertil, kan en *børnehaveklasse* oprettes. *Specialundervisning* kan indrettes for handicappede børn. Der oprettes et *skolepsykologisk kontor*. Inden for hvert skoledistrikt skal der være mulighed for, at undervisningen senest ved udgangen af det 5. skoleår kan fortsættes i en eller flere *centralskoler*, hvortil der knyttes *elevhjem*.

Skoledirektionen udfærdiger efter indhentet udtalelse fra *fælleslærerrådet* en generel *skoleplan* for udbygning af det samlede skolevæsen. De enkelte *skoleinspektører* og *skoledistriktsledere* tager i samråd med de lokale *skoleudvalg* og vedkommende *skoleledere* og efter en erklæring fra det lokale *lærerråd* stilling til, om der midlertidigt bør gives afvigelser fra skoleplanen for den enkelte skole. – *Skoledirektionen* udfærdiger tillige efter udtalelse fra *fælleslærerrådet* en normal undervisningsplan. – Hovedskolen deles i klasser efter skolens børnetal. Hvor dette er stort nok dertil, skal det tilstræbes, at der oprettes en klasse for hver årgang. Når elevtallet i en skoleklasse ved skoleårets begyndelse er over 24, bør klassen normalt deles. – *Skoleudvalget* kan beslutte, at der skal gives hjemmene meddelelse om børnenes standpunkt, flid og opførsel. Der udfærdiges *afgangsbevis* ved udgangen af skolen. Meddelelsen udformes kun i ord. – For elever, der søger optagelse i en realafdeling ved en anden skole eller i 1. gymnasieklasse (i Danmark), skal skolen give en særlig udtalelse om, hvorvidt der er sandsynlighed for, at eleven vil kunne fuldføre undervisningen på normal tid. Ved udgangen af 8., 9. og 10. klasser afholdes *afgangsprøver*.

Undervisningsfagene er stort set de samme som i den danske folkeskole, dog at der også undervises i grønlandsk, og dansk er naturligvis et særlig vigtigt fag. Efter regler, der vil blive fastsat af *Grønlands landsråd*, kan elever fritages for undervisning i grønlandsk, og efter afholdt forældremøde skal det lokale skoleudvalg foretage indstilling til *skoledirektionen* om, i hvilket omfang der ved den enkelte skole skal undervises i grønlandsk i 1. og 2. skoleår, eller om grønlandsk først indføres fra og med 3. skoleår. Her skal det også tages med i betragtning, om der ved skolen er de fornødne grønlandske lærere. – Dette er altså sådan set en bekræftelse af den foran omtalte forsøgsundervisnings resultater, samt en erkendelse af lærermangelen. I 7. skoleår undervises tillige i samfundslære, erhvervsorientering og familiekundskab, og der kan i 6. og 7. klasse undervises i engelsk som

valgfrit eller obligatorisk fag. – Fra begyndelsen af 6. skoleår foretages en deling af børnene, således at skolegangen fra og med dette skoleår videreføres i *en 1. og en 2. linie*. Efter indstilling fra skolens lærerråd og under hensyntagen til forældrenes ønsker foretages delingen af skolens leder. Men der kan gives tilladelse til udelt undervisning i 6. og 7. klasse. Undervisningen på *1. linie tilsigter en fortsættelse af skolegangen i 8., 9. og 10. klasse*, og der kan afholdes særlige afgangsprøver. På 2. linie fortsætter skolegangen i en 2-årig forberedelsesskole, hvorfra eleverne kan gå over i den 3-årige realafdeling. Realafdelingen svarer til den samme hernede, sluttende med realeksamen. Afgangsprøven i grønlandsk afholdes ved udgangen af 2. realklasse. I 3. realklasse holdes det grønlandske blot vedlige. Der kan indføres en teknisk linie i realskolen. – I 8. klasse kan der tilbydes undervisning i engelsk, tysk og matematik.

Lærerne i den grønlandske folkeskole skal have en uddannelse, der opfylder betingelserne for ansættelse som lærer i folkeskolen i Danmark. Der kan dog ved mindre skoler antages lærere med mindre uddannelse. Lærerne ansættes ikke ved en bestemt skole, men kan af skoledirektionen forflyttes til en hvilken som helst skole i landet, en ordning, der er ganske nødvendig i Grønland, hvis man vil sikre sig, at alle skoler er forsynet med det tilstrækkelige antal lærere.

Til at varetage forældrenes interesser ved den enkelte skole udpeger forældrene 2 repræsentanter. Efter kommunalbestyrelsesvalg nedsættes et skoleudvalg for hver kommune. Udvalget skal bestå af skoleinspektøren eller skoledistriktslederen, præsten, vedkommende landsrådsmedlem, formanden for kommunalbestyrelsen samt af yderligere 3 medlemmer, som vælges af kommunalbestyrelsen blandt kommunens beboere, og 2 af disse skal være forældrerepræsentanter. Udvalget vælger selv sin formand.

Som man vil have bemærket, er der endnu ingen planer om *gymnasium* i Grønland, dels fordi der foreløbig ville være for få elever, dels fordi det er af stor betydning, at de grønlandske studenter kommer godt ind i det danske sprog, hvilket de jo har mulighed for på et gymnasium hernede.

Skoledirektionen, som har ledelsen og tilsynet vedrørende hele skolevæsenet og al faglig uddannelse i Grønland, er med den nye skolelov blevet udvidet fra 3 til 6 medlemmer, idet den nu består af følgende: Landshøvdingen (formand), provsten, skoledirektøren (forretnings-

førende) samt de 3 nye medlemmer: 2 af landsrådet valgte og en repræsentant for fælleslærerrådet (denne uden stemmeret).

Det må vist være af interesse i forbindelse med redegørelsen for indholdet af den nye skolelov at medtage et politisk kuriosum, der fremkom under lovforslagets behandling i folketinget. Behandlingen strakte sig over to samlinger, da de danske politikere i folketingsudvalget ville til Grønland i den mellemliggende sommer for at undersøge, om det virkelig var landsrådets og befolkningens ønske og vilje, der var udtrykt i loven med hensyn til placeringen af dansk og grønlandsk. Udvalget blev klar over, at så vidt som nedfældet i lovforslaget er det målet at gå, og med en mindre ændring blev loven vedtaget. – Men ganske interessant var det, at de danske politikere viste sig at være mere »grønlandske« end grønlænderne!

VI. Nogle tal fra den grønlandske skole.

Den grønlandske befolkning er på rundt regnet 40.000. Tilvæksten er ca. 4 gange så stor som i Danmark, og der vil i 1975 være over 50.000. Der er for tiden 8000 skolebørn, men der er 12.000 under 7 år, så i 1975 vil der med børnehaveklasse og de klasser med børn, der ligger over 14 års alderen, omtrent være 13.000 børn i skolen eller $\frac{1}{4}$ af befolkningen. Der undervises på lidt over 100 pladser, der har skolebørn i et antal fra et par stykker til over 500, i Godthåb nærmer tallet sig dog 1000, og en tredje skole vil snart blive opført dér. I skoleåret 67–68 var der ansat ca. 600 lærere i Grønland, hvoraf 80 timelærere. Af de 520 ansatte var de 320 udsendte, og der er altså kun 200 grønlandske lærere. I 1967 bestod 47 realeksamen. Antallet vil vokse stærkt, bl. a. fordi der fra 1967 også er realafdeling i Egedesminde. De øvrige store skoler vil, efterhånden som lokaler er tilstede, også få en overbygning med realklasser.

Antallet af grønlændere på *uddannelse i Danmark* er steget voldsomt i 60'erne. Der er to hovedårsager hertil: Først den manglende skolekapacitet, skønt skolevæsenets byggekonto er ved at være den største på Grønlands betydelige anlægsprogram, – dernæst ønsket om at lade grønlænderne »opleve« Danmark. Som hovedlinie har uddannelsesrådet dog fastholdt, at al uddannelse, der kan gives i Grønland, bør ligge i Grønland, da det jo er målet at udbygge et Grønland for grønlænderne. Dette er i fuld overensstemmelse med den hidtil førte

grønlandspolitik. – Der er nu årligt ca. 1000 unge grønlandere hernede på uddannelse – lige fra mangeårig universitetsuddannelse til 3 måneders specialarbejderkursus. I 1967 var der 11 grønlandere på universitet, 10 på danske seminarier og 16 på børnehavelærerindeseminarier foruden en del på gymnasier.

Foruden disse studiebestemte elever kommer der i disse år hundreder af skolebørn hened – børn fra 4. til 7. klasse på sommerferie i 3 måneder og børn på 1 års skoleophold. De grønlandske forældre er overordentlig interesserede i disse danmarksophold for deres børn. Fra Holsteinsborg – og i år også fra et par andre byer – sendte forældre i 1967 90 børn hened til et helt års skolegang og betalte selv den dyre rejse! – Der er gjort forsøg med et års skolegang henede for børn fra 6. boglig klasse for at lette dem adgangen til realskolen gennem de udvidede dansk kundskaber. Der har været realskoleelever på to måneders sommerophold i Danmark. – Af børn i »efterskolealderen« har der i de senere år været op til 300 årligt på efterskoleophold rundt i landet. Disse omfattende »operationer« har befordret tilegnelsen af dansk særdeles meget. Det er naturligvis den mest effektive »metode« at tage børnene ned i et dansk miljø.

Når der lægges så megen vægt på tilegnelsen af dansk og på, at uddannelserne så vidt muligt skal være som i Danmark, så skyldes dette bl. a., at man i det stille ser realistisk på hele det grønlandske spørgsmål: *om der i fremtiden stadig vil være tilstrækkelige erhvervs-muligheder til hele den hastigt voksende befolkning?* Skulle dette meget beklageligt ikke blive tilfældet, vil en vis udvandring sikkert blive følgen deraf, og helt naturligt ville målet for en sådan eventuel udvandring af en del af befolkningen sikkert blive Danmark, hvorfor det at kunne dansk og at have en uddannelse, der kan bruges henede, vil være af største værdi for immigranten. Men det er naturligvis en sekundær motivering for dansk tilegnelse og for at følge samme uddannelsesveje som i Danmark.

Den faglige uddannelse i Grønland er også ved at komme godt i gang. En håndværkeruddannelse i enkelte fag har det i mange år været muligt at få, men den var uden teoretisk ballast, idet der først efter sidste krig oprettedes en teknisk skole. En teoretisk efteruddannelse af disse praktisk uddannede håndværkere af »den glemte generation« er gennemført i 60'erne, og stor glæde vakte det hos f. eks. en tømrer, når

han i 40–50 års alderen efter et teknisk kursus endelig fik sit svendebrev. – En lærlingeuddannelse med den teoretiske side i orden er i gang mange steder såvel for håndværkerlærlinge som for handels- og kontorelever. Disse sidstnævnte har i de seneste år fået deres handelsskoleundervisning på en særlig grønlandsk handelsskole i Ikast. – Et skipperkursus er fra 1959 hvert år gennemført i Godthåb, og 1968-69 vil en *sømandsskole* hernede blive fyldt med lutter grønlandere.

Alle disse mere eller mindre »løse ender« på den faglige uddannelses område bliver om et par år delvis samlet på »*Den centrale fagskole*«, der opføres i Godthåb. Den skal rumme *teknisk skole*, *specialarbejderskole*, *maritimskole* (*skipper- og fiskeriskole*) samt en del af *handels-skolen*. Der bliver plads til 200 elever, deraf de 134 på kostafdelingen.

Det kan naturligvis diskuteres, om den skolepolitik, der drives i Grønland i dag, er den rigtige. Det er imidlertid den grønlandske befolknings og de grønlandske politikeres ønsker, der er fulgt. Men der er både grønlandske og danske skeptiske røster, der hæver sig mod det stærke danske islæt i frygt for tilbagegang for grønlandsk sprog og kultur. Udviklingen må derfor følges meget nøje. Det må heller ikke overses, at alting koster noget. Det gør det også for grønlanderne. Det nye, de får, må de delvis betale med det gamle, der går tabt.